

1963 - Något om klockor och klockringning i Torsång

av Thorild Ahlund



Foto: Knut Eklund

I Dalalagen, som anses skriven efter 1327, fanns en särskild Kristnubalk, vilken innehöll bestämmelser om klockor. Så tidigt ansågs det alltså nödvändigt med kyrkklockor för gudstjänsten.

Ett flertal sanctus- eller primklockor från medeltiden finns bevarade i Dalarna, men ingen närmare daterad. Den äldsta bevarade kyrkklockan med angiven ålder är Sollerö Storklocka från 1530.

Av de i medeltida skick bevarade uppsvenska kyrkorna är tornklockorna upphängda i stapel i Evertsberg, Torsång och Vika. (Så även fallet i de nedbrunna medeltidskyrkorna i Ore och Lima.)

Förutom tornklockor fanns sedan medeltiden i kyrkorna sanctusklockor (skriftklockor). Namnet kommer av att de ringdes med några korta slag när Sanctus (Helig ...) uppstämde i mässan. Troligen har de hängt i en ställning inne i kyrkan. Handklockor var så små att de kunde bäras i handen. Så sent som 1632 föreskrev biskop Rubeckius, att klockaren vid varje "socknabud" skulle följa prästen med en sådan klocka. Mycket vanligt var att man på kollektståvens skaft hade fäst en liten pingla eller håvklocka. Dessa klockors uppgift var att vid håvgången väcka kyrkfolkets uppmärksamhet. Av ovan nämnda olika slag av klockor har väl endast de tre första medeltida ursprung. (Håvgång som en form av insamlad frivillig kollekt är av mycket sent datum. Att håvgången skulle ske under psalmen efter predikan bestämdes i Torsång på kyrkorådssammanträde år 1866.) Av kyrkans bevarade 4 håvar är 2 från 1700-talet. De är försedda med silverklockor och gjorda av grön sammet med rika guld- och silverbroderier.

Sedan äldsta tider har föremål som användes i kyrkans kult genom en högtidlig invigningsakt brukat avskiljas. Ofta förrättades denna av biskopen då det gällde kyrkklockorna. Genom sin "kristning" var de heliga i och för sig. Stor möda och många uppoffringar fordrades att kunna anskaffa en klocka till sockenkyrkan. Genom att de ofta var invigda till något visst h elgons ära, ansåg man dem även skyddande mot allehanda onda makter som enligt den gamla folktron fanns. Med sitt ljud skulle klockorna kalla till gudstjänst, men de angav också bönetiderna under veckans dagar. De var även nyttiga för världsliga ändamål: man klämtade (kimmade) när elden var lös, och i ofredstider ringdes i klockorna.

Man förstår, att kyrkans trogna gladdes åt sina klockor och ringandet i dessa. Då under första hälften av 1500-talet reformatörerna började sin kamp mot den katolska kyrkan och de katolska gudstjänstbruket, riktades också uppmärksamheten mot klockringningen. Konflikten tillspetsades då Gustav Vasa kom i politiskt och ekonomiskt trångmål, varvid han kom att rikta sitt intresse mot kyrkans värdeföremål, i synnerhet de vigda klockorna, som folket aktade som sin ögonsten. Beslutet vid reformationsriksdagen 1527 om att kyrkans överflödiga egendom skulle dras in till staten, resulterade i en formlig utplundring av kyrkorna. Dalarnas självständiga och självsäkra allmoge svarade mot detta med det s.k. klockupproret. Detta kuvades emellertid, och 1531-1533 fick dalasocknarna finna sig i att få besök av konungens ämbetsmän. Sammanlagt togs i Dalarna 26 klockor. Till Torsång kom fogden Jöns Persson, den värste och hårdaste av dem allesammans. Han tog en klocka med en vikt av 3 skålpund och 2 lispund. En anteckning finns om att den togs ner hel och sedan fördes till Hedemora.

Att kyrkans ekonomiska ställning nu blivit svag, visar alla de rapporter som finns bevarade om insamlingslistor och tiggarpapp för att få medel till gjutande av nya klockor. Det låg då också i församlingarnas intresse att sköta sina klockor väl. Den 17 juni 1803 beslutade t.ex. kyrkorådet i Torsång att den person skulle under gudstjänsten nästa söndag sitta i stocken, som ringde av de stänger, som satts upp alldeles ovanför klockorna. År 1804 talades det om, att man bytt ut dessa stänger mot glasflaskor, uppsatta på bägge sidorna om klockorna.

Den ringarsyssla, som i våra dagar är förenad med kyrkovaktmästarens göromål, sköttes under denna tid av olika personer genom uppdrag eller genom turordning. Det egentliga ansvaret för klockorna var anförtrott en särskild person, klockaren. På vissa platser skulle denne också själv sköta ringningen. 1773 ålades sammanringningen till gudstjänst i Torsång "samtliga socknemän", vilket väl löstes genom turordning.

År 1877 ingick i kantor Zätterbergs klockaregöromål att ombesörja första ringningen, som skulle ske kl. 8 på morgonen, och andra ringningen kl. 9. Angående den första ringningen var bestämt, att den skulle ske med klämtning från Storklockan. Som den enda kvarlevan av söndagens tidiga ottesång (från den katolska tiden) brukar man efter den egentliga ringningen klämta några slag, vanligen 9. I Torsång samt i några andra församlingar skedde dock klämtningen före ringningen, här med 6 slag.

Högmässans sista avslutning är än i dag klämtning, nu med 3 slag, troligen en omedveten kvarleva och en rest av en bortfallen vesper eller completorium. Denna klämtning kallades också "klämta pro pace". Under 1600-talet var det nämligen ofta sed, att mässan slutade med psalmen "Pro pace et principe (Förlän oss, Gud, din helga frid", nummer 608 i vår nuvarande psalmbok).

Under sommarhalvåret sker nu klämtning kl. 6 och 18 varje vardag med nio slag. Det symboliska 9-talet har förklarats på olika sätt. Slagen skulle vara lika många som spikslagen på Frälsaren. På vissa håll uppges att de nio slagen skulle uppmana till läsning av Fader Vår, Tron och Välsignelsen, eller ett slag för varje del av Fader Vår, eller 3 slag för vardera Fadern, Sonen och Anden, eller att Jesus dog vid nionde timmen. O.s.v.

Som en inledning till sön- och helgdagarna sker helgmålsringningen. I vår nuvarande kyrkolag stadgas inte om en sådan ringning, men väl i äldre stadgar. I Torsång sker denna kl. 18.

Ärkebiskop Lars Nericius sade en gång, att helgmålsringningen betydde "ringning til den stund, som man skal tänkia sigh taga heliga wärff och tanckar före, bortläggandes världzligt arbete".

Sedan år 1952 ringer kyrkklockorna även in det nya året på nyrårsnatten.

Vid konungars och bemärkta personers dödsfall ringdes i klockorna. År 1729 den 6 juli ringdes t.ex. i Torsång efter biskop Cameen, år 1800 "ordentlig tacksägelse med ½ timmes själsringning kl. 12 efter Biskop Lars Benzelstierna". År 1872 kungsringning efter "avledne H.M. Konung Carl XV bäst och ändamålsenligast att dervid endast begagna den större Tornklockan". O.s.v.

"För vård om klåckorna under Kungsringningen" erhöll kyrkvaktaren i Torsång år 1805 särskild betalning. Likaså 1810, 1813 och 1818 "20 dagars uppässning" vid kungsringningen à 4 skilling om dagen 1 R. 32 sk". Enligt kyrkorådsbeslut i Torsång 1769 fastställdes taxa för ringningar och gravöppning samt för "Själaringning för Adel".

Under de orosfyllda augustidagarna 1914 ringdes 3 timmar i alla Sveriges kyrkklockor. Likaså i början av andra världskriget.

Vid eldsvåda har sedan gammalt klockorna använts för att båda upp folk till hjälp. För att man genast skulle veta var elden var lös, hade varje by sin särskilda signal. Genom klämtningsslag gick då budet. Enligt den gamla tavlan, som ännu finns kvar på klockstapeln var Brandsignalerna:

Prästgårdarna, Tyllsnäs, Tylla, Kårtylla	3 slag
Milsbo	4 "
Dalviksberg, Dalvik, Tronsjö	5 "
Sunnanö, Nordanö, Viken	6 "
Storsten, Ornäs, Tomnäs	7 "
Kyna, Liljesund, Storsund, Hinsnoret, Norsbo	8 "
Tuna, Gustafs	2 "

Åldern på den nuvarande klockstapeln är okänd. År 1623 beskrives den "mz nytt spitsigt torn på ... godh underbyggingh och tak" samt "weggiar all spänt". Grundligare reparationer utfördes bl.a. 1732, 1794 och 1955.

I stapeln hänger två klockor. Storklockan göts 1744 av Isak Rockman i Falun. Den bär en lång inskrift med bl.a. konungens och drottningens namn samt citat ur Psalt. 95 och Lukas 2:14. Lillklockan göts samtidigt av samme mästare. Inskriften bär namnen på socknens ämbetsmän samt bibelcitat, bl.a. ur Psalt. 147 och 149. Storklockan var tidigare omgjuten år 1658, Lillklockan 1611.

[Till huvudsidan](#)
